

مبانی لیبرالیسم و ترجمان آن در معماری

ریشه‌های تاریخی ظهور لیبرالیسم (به ویژه لیبرالیسم فرهنگی- اعتقادی) را بایستی در تحولات رنسانس و به طور خاص، **نهضت اصلاح دینی** جستجو نمود. بدون تردید، لیبرالیسم از پروتستانتیسم (نهضت اصلاح دینی) در قرن ۱۶ میلادی مدد گرفته است و مبانی لیبرالیسم را می‌توان اینگونه برشمرد: **سکولاریسم، اصالت آزادی، اومانیزم، فردگرایی، عقل گرایی**. این مبانی در ساخت شهر و معماری اثرات مهمی بر جای گذاشت.

تأثیرات سکولاریسم بر معماری

نگاهی به نمونه‌های معماری در ایران گواه این مطلب است که **مسجد به عنوان رکن مهم در معماری** همواره لحاظ می‌شد. به عنوان مثال: میدان نقش جهان اصفهان نمونه‌ای بارز است از شکل‌گیری بازار و مدرسه و دارالحکومه در مجاورت مسجد. همچنین میدان گنجعلی‌خانی کرمان یا امیرچخماق یزد. علاوه بر این، شباهت معناداری در الگوهای کالبدی- فضایی مسجد و بازار وجود داشت که بازار را شبیه مسجد می‌کرد.

حذف مسجد از معماری شهری

اما با ورود مدرنیته به عرصه معماری شهری ایران، ما شاهدیم که برای نخستین بار در ایران معاصر، میدان توپخانه تهران با تأثیرپذیری از مبنای سکولاریسم، بناهای مذهبی را از بدنه‌های یک فضای مهم شهری حذف کرده است. چهار بدنه این میدان عبارتند از چهار کاربری نوظهور شامل بلدییه (بدنه شمالی)، نظمییه (بدنه غربی)، بانک شاهنشاهی (بدنه شرقی)، و ساختمان پست و تلگراف (بدنه جنوبی).

ظهور شهر-ثروت

این رویه چنان ادامه یافت که امروزه شاهد **تسلط بانک به عنوان نماد ثروت بر بافت شهری معاصر** هستیم که در مقایسه با تسلط مسجد به عنوان نماد معنویت و عبودیت بر بافت شهری سنتی به ما خبر از سکولار شدن معماری شهری می‌دهد. این یعنی ظهور شهر-ثروت در برابر شهر-عبودیت. البته کار به همین جا محدود نماند و مساجدی در شهرهای معاصر ایران ساخته شدند که معماری آن به وضوح برگرفته از مراکز تجاری و فراغتی است. نمونه‌هایی مانند: مسجد ولیعصر و مسجد و موسسه فرهنگی امام رضا در تهران. درست بعکس گذشته که بازار از کالبد مسجد متأثر بود.